

ТЕМА № 22

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО

ПРАВА УКРАЇНИ

План:

- 1. **Поняття, предмет та метод цивільного процесуального права України.**
- 2. **Система цивільного процесуального права України.**
- 3. **Цивільне процесуальне законодавство України, межі його дії, аналогії.**
- 4. **Поняття та види принципів цивільного процесуального права.**
- 5. **Поняття та види цивільного судочинства. Стадії цивільного процесу.**

Література:

- ◎ **Цивільний процесуальний кодекс України** від 18 березня 2004 (в ред. від 03.10.2017)
- ◎ **Закон України «Про судоустрій і статус суддів»** від 2 червня 2016 року.
- ◎ **Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар** / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін. ; С.С. Бичкова (ред.). – К. : Атіка, 2008. – 840 с.
- ◎ **Цивільне процесуальне право України: Підручник** / Бичкова С.С., Бірюков І.А., Бобрик В.І. та ін.; За заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: Атіка, 2009. – 760 с.
- ◎ **Курс цивільного процесу [Текст] : підручник** / [В. В. Комаров та ін.] ; за пред. проф. В. В. Комарова ; Нац ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» . – Х. : Право, 2011. – 1351 с.
- ◎ **Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження** : [моногр.] / Світлана Сергіївна Бичкова. – К. : Атіка, 2011. – 420 с.
- ◎ Комаров В.В. **Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України** [Текст] / В.В. Комаров. - Х. : Право, 2012. – 623 с.

- Діюче законодавство передбачає чотири форми захисту суб'єктивних прав і законних інтересів громадян і організацій: *судову, громадську, адміністративну і нотаріальну.*
- Особливе місце у захисті прав надано суду. Так, згідно із ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами.
- Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Конституція передбачає, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

СИСТЕМУ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СКЛАДАЮТЬ:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) вищі спеціалізовані суди (Вищий суд з питань інтелектуальної власності, Вищий антикорупційний суд);
- 4) Верховний суд України.

**СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДІВ ВИЗНАЧЕНА У СТ. 18 ЗАКОНУ
УКРАЇНИ “ПРО СУДОУСТРІЙ І СТАТУС СУДДІВ”**

Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

ПРАВОСУДДЯ

Правосуддя відрізняється від діяльності інших органів своїми ознаками:

- здійснюється лише судом;
- від імені та ім'ям держави;
- шляхом розгляду і вирішення справи в судовому засіданні;
- у визначеній процесуальній формі;
- шляхом винесення загальнообов'язкового судового рішення.

СПОСОБАМИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ МОЖУТЬ БУТИ:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

○ *До громадської форми захисту відносять третейські суди.*

Третейські суди вправі розглядати за згодою громадян будь-які спори, що виникли між ними, за виключенням спорів, що витікають з трудових та сімейних відносин.

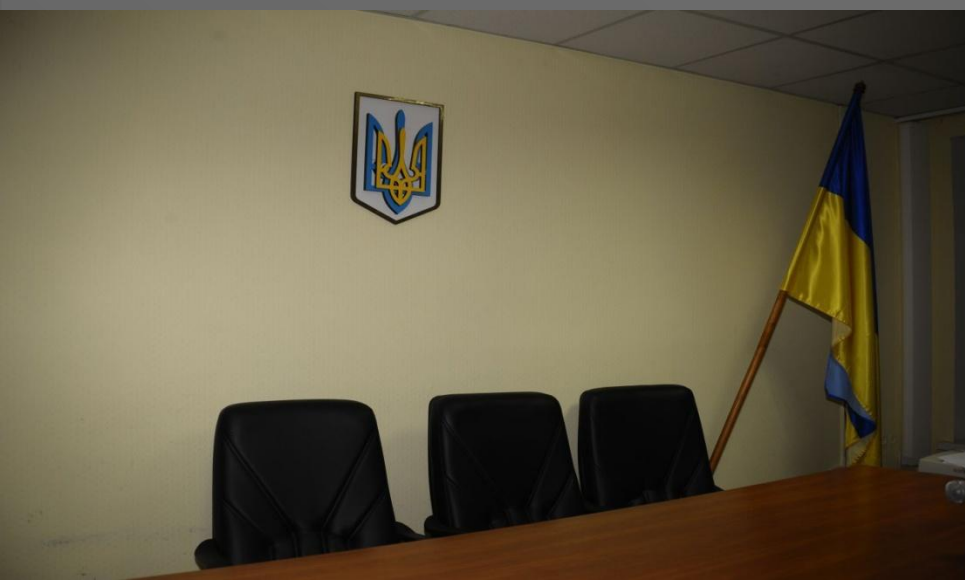
○ *Адміністративна форма захисту: передбачає розгляд справ адміністративними комісіями при виконкомах; органами поліції та інші. Важливе місце посідає Комітет щодо*

○ До органів, що здійснюють захист цивільних прав, належить і *нотаріат*. Нотаріус посвідчує угоди, вчиняє виконавчі написи, вживає заходи щодо охорони спадкового майна, а також інші дії.

ОТЖЕ, СУДОВА ФОРМА ЗАХИСТУ
ПРАВА Є ГОЛОВНОЮ, АЛЕ НЕ ЄДИНОЮ
ФОРМОЮ ЮРИСДИКЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.

1. Поняття, предмет та метод цивільного процесуального права України

Суд – це орган державної влади, до компетенції якого входить здійснення правосуддя у вигляді розгляду адміністративних, кримінальних, господарських і цивільних справ та прийняття по цих справах законних рішень .

Цивільне процесуальне право – це галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають між учасниками цивільного процесу і судом при здійсненні правосуддя в цивільних справах.

ПРЕДМЕТОМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА є суспільні відносини, які виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах .

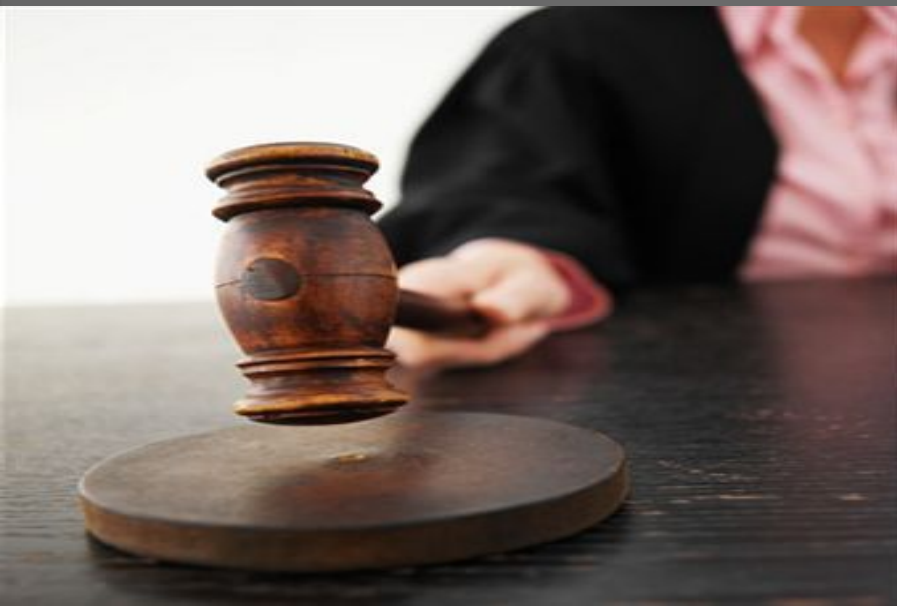

МЕТОД ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА – це сукупність правових прийомів регулювання суспільних відносин у процесі здійснення правосуддя у цивільних справах.

Імперативність методу
цивільного
процесуального права
визначається
необхідністю учасників
цивільної справи
підкорятися судовій
владі.

Диспозитивність,
навпаки, дозволяє
суб'єктам вільно
використовувати
надані їм права у
межах, встановлених
законом.

2. СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Система цивільного процесуального права – це сукупність обумовлених предметом і методом правового регулювання норм та інститутів, розташованих у певній послідовності.

Загальна частина містить норми й інститути, що мають значення для всієї галузі цивільного процесуального права.

Особлива частина включає норми та інститути, які врегульовують порядок розгляду і вирішення цивільних справ за окремими видами та стадіями цивільного судочинства

3. ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ, МЕЖІ ЙОГО ДІЇ, АНАЛОГІЇ

**Цивільно-процесуальне
законодавство – це сукупність
нормативних актів, у яких
містяться норми, що
врегульовують порядок організації
та здійснення правосуддя в
цивільних справах.**

Конституція України (статті 8, 24, 29, 30, 31, 32, 55, 59, 124–131).
Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р.
(в ред. від 03.10.2017 р.)
Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.
Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р.
Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р.
Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р.
Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р.
Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 р.
Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р.
Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р.
Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції міністерств і відомств

Цивільний процесуальний закон, як і будь-який інший закон, діє стосовно осіб у часі і просторі.

Дія цивільного процесуального законодавства стосовно осіб

полягає в тому, що суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси.

Дія цивільних процесуальних норм у просторі передбачає поширення їх на всю територію України, тому суди цивільної юрисдикції повинні їх застосовувати під час розгляду і вирішення цивільних справ.

Дія цивільного процесуального закону в часі зводиться до того, що провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

4. Поняття та види принципів цивільного процесуального права

ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА –
ЦЕ ОСНОВОПОЛОЖНІ ІДЕЇ, В ЯКИХ ЗАФІКСОВАНІ
НЕОБХІДНІ І СУТТЄВІ ЗВ'ЯЗКИ, ЩО ПАНУЮТЬ У
СУСПІЛЬСТВІ ТА ПРАВІ, ТА ЯКІ СПРИЯЮТЬ
ЗДІЙСНЕННЮ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ.

- 1) **загальноправові принципи**, тобто такі, що притаманні будь-якій галузі права, наприклад, принципи законності, гуманізму;
- 2) **принципи правосуддя**, а саме ті, які відображають основні ідеї та засади судочинства в Україні: принцип здійснення правосуддя виключно судами, принцип здійснення судочинства державною мовою, принцип змагальності тощо;
- 3) **галузеві принципи** цивільного процесуального права, зокрема принципи диспозитивності та процесуальної рівності сторін.

Для зручнішого сприйняття суті кожного окремого принципу цивільного процесуального права доцільніше їх розділити на дві групи
залежно від поширення дії цих принципів на правовідносини, а саме на:

- ▣ *загальні принципи* – притаманні усій системі права України, визначають її сутність, поширюються на всі без винятку правовідносини –
 - *верховенства права;*
 - *законності;*
 - *гуманізму;*
 - *забезпеченість права на звернення до суду за захистом;*
 - *справедливості;*
- ▣ *спеціальні принципи* – основні засади саме цивільного судочинства.

Спеціальні принципи цивільного процесуального права :

- ❖ здійснення правосуддя виключно судами;
- ❖ державна мова цивільного судочинства
- ❖ забезпечення права на правничу допомогу;
- ❖ повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом;
- ❖ гласність (здійснення розгляду справ усно і відкрито) і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- ❖ змагальність сторін;
- ❖ диспозитивність;
- ❖ пропорційність;
- ❖ обов'язковість судового рішення;
- ❖ забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- ❖ забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом;
- ❖ розумність строків розгляду справи судом;
- ❖ неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- ❖ відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

5. Поняття і види цивільного судочинства, стадії цивільного процесу

- ◎ Цивільне судочинство – це врегульований нормами цивільного процесуального права порядок розгляду і вирішення цивільних справ.

Відповідно до ст. 2 ЦПК України завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Оскільки правова природа цивільних справ значно впливає на порядок їх розгляду, ЦПК України (ч. 2 ст. 19) передбачає три види цивільного судочинства: позовне, наказне та окреме провадження.

Таким чином, вид цивільного судочинства – це порядок порушення, розгляду і вирішення певної категорії цивільних справ.

Позовне провадження (характеризується наявністю матеріально-правового спору між двома сторонами з протилежними інтересами – позивачем і відповідачем)

Наказне провадження (є спрощеним порядком розгляду цивільних справ, що засновуються на беззаперечних вимогах)

Окреме провадження (вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав)

Найбільш розповсюдженим видом цивільного судочинства є позовне провадження, яке законодавець поділив на два види:

загальне

спрощене

**Загальне позовне провадження
призначене
для розгляду справ, які через
складність або інші обставини
недоцільно розглядати у
спрощеному позовному
провадженні.**

**Спрощене позовне провадження призначене
для розгляду:**

- 1) малозначних справ;**
- 2) справ, що виникають з трудових відносин;**
- 3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;**
- 4) справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.**

Стадія цивільного судочинства – це сукупність процесуальних дій, що об'єднуються найближчою процесуальною метою.

- ➔ **1) провадження по справі у суді першої інстанції** – розгляд і вирішення цивільних справ у районних, районних у містах, міських та міськрайонних окружних судах; (відкриття провадження у справі)
- ➔ **2) апеляційне провадження** – оскарження рішень і ухвал суду першої інстанції;
- ➔ **3) касаційне провадження** – оскарження рішень і ухвал суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішень і ухвал апеляційного суду;
- ➔ **4) перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами** – перегляд рішень, постанов або ухвал суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, у зв'язку з виявленням певних обставин, визначених цивільно-процесуальним законодавством;

➔ **5) виконавче провадження** – звернення судових рішень до виконання; вирішення процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб); і судовий контроль за виконанням судових рішень;

➔ **6) відновлення втраченого судового провадження** – відновлення повністю або частково втраченого судового провадження у цивільній справі, по якій вже було ухвалене рішення або закрите провадження.

Кожна із перерахованих стадій цивільного судочинства, у свою чергу, складається з трьох підстадій:

- 1) відкриття провадження;
- 2) провадження у справі до її розгляду, перегляду чи виконання;
- 3) розгляд справи або виконання судового рішення.

